

**ШИНЖЛЭХ УХААНЫ АКАДЕМИЙН БАГА ЧУУЛГАНЫ ГИШҮҮН,
ШИНЖЛЭХ УХААНЫ ДОКТОР,
МОНГОЛ УЛСЫН ИХ СУРГУУЛИЙН ПРОФЕССОР
МЭГД ОВОГТ ЖАМБЫН БЯМБА**

**ШИНЖЛЭХ УХААНЫ ДОКТОР, МУИС-ИЙН ПРОФЕССОР
ЖАМБЫН БЯМБЫН ГЕОЛОГИЙН ҮЙЛДВЭРЛЭЛ,
СУДАЛГАА ШИНЖИЛГЭЭ, СУРГАН ХҮМҮҮЖҮҮЛЭХ
ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА**

ПРОФ.С.ДАШДАВАА¹, ПРОФ.О.ГЭРЭЛ²,
ДОКТОР Ч.ХУРЦ³, ДОКТОР Г.ДЭЖИДМАА⁴

¹ Москвагийн Их Сургууль, ² Москвагийн Техникийн Их Сургууль,
³ Төслийн Судалгааны Төв, ⁴ Төслийн Мэргэлийн Төв

Оршилийн оронд

Жамбын Бямба бол Баянхонгор аймгийн Богд сумын нутагт ядуу малчны гэрт 1940 онд төрж, өргөсөн эхийн гар дээр хүмүүжиж 1960-аад оны үед улс орон даяар түгж байсан соёлын үрийг хүртэж, эрдэм номдоо чармайж явсан мянга мянган залуусын дундаас шинжлэх ухааны доктор болтлоо өссөн социалист Монголын үеийн жирийн нэгэн сэхээтэн билээ.

Түүнийг 1959 онд дунд сургууль төгсөөд Москвагийн геологи хайгуулын дээд сургуульд суралцахаар очиж байсан тэр үеэс хойш 40 гаруй жил өнгөрчээ. Энэ хугацаанд бид түүнтэй хамт сурч, хөдөлмөрлөж, үерхэж явжээ. Анх оюутан болохоор очихдоо урт шаравтар халимагтай, яггүй сэргэлэн хөөрхөн овсгоотой залуу очиж байсан юм. Оюутны анхны жилд монгол оюутнууд тусдаа бүлэг болон хичээллэхэд тэдний дундаа сурлага сайтай цэвэрхэн бичиж, зурдаг авъяастай нь байсан. Суралцах

Москвагийн геологи-хайгуулын дээд сургуулийн 2-р курсийн оюутан. 1960.

Найз Жамцын хамт. 1956

хугацаандаа шалгалт дахин өгөөгүй, орос хэлд түргэн суралцаж, оюутны орчинд амархан дассан билээ.

**Ж.Бямбын геологийн үйдвэрлэл дээр
ажилласан жилүүд**

Москвагийн геологи хайгуулын дээд сургуулийг 1965 онд төгсч ирээд Төв аймгийн Баянжаргалан сумын нутагт

Жиглэгийн давааг уруудаад. . . 1968.

1:200000 эрэл-зураглалын ангид дагалдан геологич инженерээр томилогдон ажиллаж эхэлсэн. Намар ажилтай нь танилцахаар очиход ажлаа орос хэлээр маш сайн танилцуулж, тэр ангийн ерөнхий геологич С.И.Мормиль н.Бямба шиг геологич Монголд маш их хэрэгтэй байна. Хамт ажилласандаа баярлалаа гэж ажлыг нь дүгнэж байсан юм. Тэрбээр Н.Т.Рягузов, А.А.Храпов, П.В.Осокин нарын олон геологичидтой онолын маргаан өрнүүлж, зарим тохиолдолд өвлийн хүйтнээр хөдөө газар дээр нь очиж маргаанаа шийдвэрлэлцгээж байсан удаатай. Энэ маргаан дундаас түүний Хэрлэнгийн их тохойрлын триасын хурдасны тухай анхны эрдэм шинжилгээний өгүүлэл Москвад хэвлэгдэн гарч байсан юм. Энэ ажлаас эхлэн региональ геологи, геотектоник, геодинамикийн тухай суурь мэдлэг нь тогтворжиж тэр чиглэлээр цаашид ажиллах эрдэмтэн болох үүд хаалга нээгдэж эхэлсэн.

Төдий удалгүй яамны геологийн хэлтсийн даргаар томилогдон Монголын өнцөг булан бүрт ажиллаж байсан анги салбаруудаар явж Монголын геологийн тухай шинэ шинэ мэдээлэлийг сонсож, газар дээр нь танилцаж мэдлэг боловсролоо баталгаажуулж явсан.

Хувийн амьдрал нь ч анхны ангид ажилласан жилээс цэгцэрч төлөвшисөн юм. Энэ үеэс мэдлэг боловсрол нэн чухлыг гүнзгий ухамсарласан жинхэнэ геологичидийн нэг юм. Геологийн

хэлтсийн дарга, яамны ерөнхий геологичоор ажиллаж байхдаа яамны шинжлэх ухаан техникийн зөвлөлийн хурлыг удирдалцаж, өөрийн мэдлэгийн хүрээгээ тэлж түргэн өсч чадсанаар бусдыгаа үлгэрлэх болсон. Тэрбээр ярихдаа оюутан ахуй цагтаа хоёр жил үйлдвэрлэлийн дадлагаа Якут нутгийн байгаль, газарзүйн хүнд бэрх нөхцөлд хийж явахад олсон ажил, амьдралын туршлага үйлдвэрлэл дээр ажиллахад их тус болж байсан гэж одоо болтол дурсах дуртай. Хэлэлцэж буй асуудлаар хээрийн ажиглалтаа онолтой хослуулах талаар сүрхий гаршиж, логик дүгнэлтэд хүрдэг, түүнийгээ батлаж чаддаг байсан. Нэг үгээр хэлбэл энэ цаг үе бол түүний ухаан санаа задран, хүрээ нь тэлж явсан үе байлаа.

Яамны хэлтсийн дарга байх хугацаандаа зөвлөлтийн проф. Б.М.Гиммельфарбтай хамт Хөвсгөлийн фосфоритийн ордтой анх танилцаж энэ чиглэлээр эрдэм шинжилгээний ажил хийхээр санаа зориг шулуудаж явсан нь түүний бүхий л амьдралын утга учрыг тодорхойлсон түүхтэй. Бичгийн чадвар сайтай аливаа асуудлыг маш түргэн хугацаанд боловсруулдаг байлаа. Тэр үед яамнаас шууд зохион байгуулж байсан олон арван ангиудын тайлан төсөлтэй шуурхай танилцаж, зарчимч шүүмжлэл тавьж үнэтэй зөвлөгөө өгдөг сэхээтэн

Фосфориттой ажил амьдралаа холбохоор шийдэж явсан анхны үе.

Проф. Б.Гиммельфарб, Ph.D О.Егорова, Ph.D А.Тэгшил, Д.Балчинжав нарын хамт, 1968.

Экспедицэд гарахын өмнө. 1970

Болгарын академич И.Костов, В.Велинов
нарын хамт. 1978.

болсон учраас цаашид түүнийг ажилд дэвшүүлэн ажиллуулах боломжийг бүрдүүлж байлаа.

Эдийн Засгийн Харилцан Туслалцах Зөвлөлийн нарийн бичгийн дарга нарын газрын геологийн хэлтэст Монгол Улсаа төлөөлөн 1968 онд очиж ажиллахдаа ЗХУ-ын мэргэжилтэнүүдтэй эн чацуу оросоор бичиж, бичиг баримт боловсруулж байсан нь бусад социалист орнуудын мэргэжилтэнүүдээс илүү гэдгээрээ үнэлэгддэг байсан. Зөвлөл-тийн шинжлэх ухааны ертөнцөд илүү ойрхон болсон энэ үеэс эхлэн эрдэм шинжилгээний ажил руу шамдан орсон билээ. Ялангуяа Монголын эртний хурдсууд бүхий талбайг онцгой сонирхож Хөвсгөл орчмын рифей, кембрийн хурдас хуримтлал, түүнтэй төсөөтэй тогтоц бүхий Ханхөхийн нуруу, Цагааноломын хотгор, Бүтээлийн нуруу, Хангайн нурууны өвөр, Эрээн даваа, Хойд, Өмнөд Хэрлэнгийн ба Дундговийн өргөгд-

лүүдийн метаморф ба терриген-карбонат бүрдлүүдийг ихэд сонирхон энэ чулуулагтай фосфорит, бокситийн хүдэржилт холбоотой байж болохыг сонирхон хэдэн жил дараалан ээлжийн амралтаараа хүртэл хээрийн судалгаанд явах боломж гаргадаг байгаа.

Ж.Бямба зөвхөн гүйцэтгэх чадавхиар төдийгүй, үндэслэл сайтай шинэ санаа дэвшүүлж чаддаг байлаа. Энэ чанар нь зөвхөн геологийн судалгааны хүрээгээр хязгаарлагдахгүй албан ажлаа зохион байгуулахад нь ажиглагдаж ирсэн. Олон улсын геологийн экспедиц зохион байгуулъя гэсэн саналаа сайд М.Пэлжээ болон бидэнд оройжин ярьж, бидний санал зөвлөгөөг сонсон боловсруулсан материалаа баяжуулан холбогдох гэрээ, дүрмийн төслүүдийг боловсруулан ЭЗХТ Зөвлөлийн гишүүн орнуудын геологийн байгууллагуудад тараах түвшинд гүйцэтгэсэн юм.

Эл саналаа ажил болгохын төлөө 3-4 жил зүтгэж социалист орнуудын буцалтгүй тусламжаар Олон улсын геологийн экспедицийг байгуулан өөрөө даргаар нь тасралтгүй 5 жил ажиллаж үлгэр жишээ экспедиц байгуулсан. Олон улсын энэ байгууллага бүгд 15 жил үйл ажиллагаагаа явуулсан бөгөөд оролцогч орнууд нийтдээ 80 орчим сая долларын хөрөнгө оруулалтыг геологийн салбарт буцалтгүй тусламжийн хэлбэрээр гаргасан юм. Олон орны 600 гаруй мэргэжилтэн ажилчидтай ажиллахад

Академич Б.Лувсанданзан гуай Москвагаас
ирэв. 1972.

Хөвсгөлийн олон улсын экспедицийн үед. 1980.

мэдлэг боловсролоос гадна хүнтэй ажиллах талаар их туршлага хуримтлуулж чадсан билээ.

Олон улсын геологийн экспедицийн дарга хийх хугацаандаа социалист орнуудын геологичидийн хамт уулын спортыг сонирхон хөгжүүлж, Мөнххайрхан, Асралт хайрхан, Богд уулын Цэцэг гүн, Зүүн, Баруун ширээтийн оргилд гарч, Монголыг хойноос урагш нь нэвт огтолсон 100-р уртрагаар хэсэг нөхдийнхөө хамт 4000 гаруй км аялаж хамт олны урмыг сэргээн тэдэндээ үлгэр дууриалал болж байсан үе түүнд бас бий.

Оросын Шинжлэх Ухаан Академийн эрдэмтэн мэргэжилтнүүд тухайлбал академич А.Л.Яншин, Л.П.Зоненшайн, В.Е.Хаин, А.В.Ильин, Н.С.Зайцев, В.М.Цейслер, А.С.Соколов, Н.А.Маринов, Р.А.Хасин, П.В.Осокин, В.И.Коваленко, В.А.Благонравов нарын

ЗХУ-ын ШУА-ийн сурвалжлагч гишүүн Л.Зоненшайн, Унгарын доктор З.Балла, доктор М.Дорфман, проф. О.Гэрэл нарын хамт. 1984.

зэрэг олон эрдэмтэдтэй байнгын холбоотой ажиллаж өөрийн мэдлэгийн хүрээгээ тэлж, Шинжлэх ухааны докторын зэрэг хамгаалан олон арван эрдэм шинжилгээний бүтээл туурвиж Монголдоо төдийгүй дэлхийн нэртэй эрдэмтэдийн нэг болсон.

Ж.Бямба 1989-1991 онд ЭЗХТЗ дэх Монголын байнгын төлөөлөгчийн орлогчоор ажиллаж байхдаа тэрбээр валют-санхүү болон улс ардын аж ахуйн бүхий л салбарын талаар зохих мэдлэгтэй болохоо харуулснаас гадна социалист орнуудтай эдийн засгийн талаар хамтрах, хорших, дагнах хийгээд олон талын хамтын ажиллагааг өрнүүлэхэд авъяас билгээ дайчлаж байсан дипломатч юм.

Монголын геологийн албаны ерөнхий захирлаар ажиллахдаа "Геоураг" төслийн хүрээнд Монголдоо анх удаа 1:1000000 масштабтай эх орныхоо геологийн, структур-формацын болон бүх төрлийн ашигт малтмалын 30 орчим зургуудыг зохиох ажлыг удирдан гүйцэтгэсэн нь Монголын геологийн судалгааны түвшинг нэгэн алхам урагшилуулсан дорвитой бүтээл болж Монголын ба гадаадын олон геологичидийн судалгааны тулгуур материал болж ирлээ.

Ж.Бямбатай хамтран ажиллаж байсан энэ 1960, 1970, 1980-аад оны 30 гаруй жилд мэдлэг чадавхиараа харицан

Олон улсын геологийн XXVII чуулганд оролцсон Монголын төлөөлөгчид. 1984.

Эрдэмтэн геологчид: Н.Жадамбаа, Ц.Самбалхүндив, А.Гүррагчаа, Ч.Ээбум, Д.Лонжид, А.Маринов, С.Дэмбэрэлдорж, Р.Хасин, Д.Сэнгээ, Б.Лувсанданзан нар Олон улсын геологийн экспедицийн шинэ байр ашиглалтанд орсоны дараа. 1979.

бие биеэ дэмжиж, Монголын геологийн ид өрнөлийн үеийг бид хамтдаа зүтгэн хөгжүүлсэн гэж боддог. Түүний шууд гар биеийн оролцоотойгоор Хөвсгөлийн фосфоритийн сав, Өндөр цагааны вольфрам-молибдений орд, Дорнод Монголын хайлуур жоншны зарим ордууд нээгдэж, судлагдаж ирсэн түүхтэй. Мөн зэс-молибдений Эрдэнэт, Цагаансуварга, алтны Ерөө, Бороогийн, Дорнодын хайлуур жоншны, Егүзэрийн вольфрам-молибдений, Цэнхэрмандал, Жанчивлангийн цагаан тугалганы болон олон тооны нүүрс, барилгын материалын ордууд нээгдэж, судлагдаж ихэнхи нь ашиглалтанд орж, манай улсын уулын үйлдвэрийн эрдэслэг бааз улам бэхжиж байсан нь Ж.Бямбыг яаманд ерөнхий геологич, хэлтсийн дарга хийж байсан 1960, 1970, 1980-аад оны үед болсоныг дурьдахад тааламжтай байна. Энэ бүгд бол тэр үед эх орныхоо эрдэс баялагийг арвижуулахын төлөө, амь амьдралаа зориулж явсан геологийн салбарын нийт хамт олны ач гавъяа бөгөөд түүнд н.Бямбын оруулсан хувь нэмэр зохих байр суурь эзэлнэ.

Ингэж тодорхой хугацааны дараа

хийж бүтээсэн, зүтгэснээ эргэн дурьдахад бахархууштай боловч зах зээлийн энэ үед геологийн салбар мөхлийн ирмэгт очсоныг хараад харуусавч сэргэх нэгэн үеийг харах үе ирэх буй зээ.

Ж.Бямбын сурган хүмүүжүүлэх үйл ажиллагаа

Ж.Бямба нь үйлдвэрлэлийн олон талт ажлыг зохион байгуулж Монгол орны өнцөг булан бүрээс ирсэн судалгааны материалтай танилцаж газар дээр нь биечилэн очиж үзэн өөрийн санал бодолыг онолын томъёололтой харьцуулан дүгнэж Монголын геологийн судалгааны талаар олон шинэ шинэ дүгнэлт гаргасан нь Монголын геологийн судалгааны тулгуур материал болон хэрэглэгдэж байна. Эдгээр олон талт судалгааны хажуугаар Ж.Бямба нь Монгол оронд үндэсний геологичидийг бэлтгэх талаар санаачилгатай ажиллаж МУИС, ТИС-ийн геологийн салбар, Политехникумд 1966 оноос эхлэн 20 орчим жил цагийн багшаар ажиллахдаа "Ашигт малтмалын эрэл", "Геофизик", "Монголын геологи", "Тивүүдийн геологи", "Бүс нутгийн геологи" зэрэг

Проф. Н.Мариновын хамт. 1976.

хичээлүүдээр лекц уншиж, оюутны үйлдвэрлэлийн дадлага, дипломын ажил удирдаж сургалт эрдэм шинжилгээний ажилд биечилэн оролцож ирлээ.

Геологийн шинжлэх ухаанд 60-аад онуудад гарсан хувьсгал - плит тектоникийн онол манай оронд зөвхөн 25 жилийн дараа гүйцэд ялсан түүхтэй. Гэвч тухайн үедээ Орос улсад плит тектоникийг их, дээд сургуульд заадаг сурах бичиг хэвлэгдээгүй. Ялангуяа плит тектоникийн үндсэн дээр ашигт малтмалын тархалт, геологийн процессын шалтгаан, бусад геологийн үзэгдлүүд нэлээд салангид ойлгогдож нэгдсэн ойлголт өгөхөд учир дутагдалтай байсан.

Энэ үед Ж.Бямба плит тектоникийн сургаалыг хамгийн түрүүнд ойлгож авсан геологичийн нэг юм. Тэрбээр Монголын геологийг плит тектоникийн үүднээс тайлбарлахыг оролдож идэвхи чармайлт гаргаж ирлээ. Шинэ онолыг бүтээлчээр хүлээн авах, түүнийг хөгжүүлэх чадвар геологичоос өргөн мэдлэг, уян хатан хандлага, логик сэтгэлгээг ихээхэн шаарддаг билээ. Энэ бүгдийг Ж.Бямба чадсанд бид үүнийг зүй ёсоор үнэлдэг.

Ж.Бямба яамны ерөнхий геологич байхдаа их, дээд сургуулийн оюутан багш нарыг хээрийн ажил хийх зайлшгүйг ойлгож, геологи-минералогийн тэнхимийн хамт олонд анхны гэрээт ажлаар 1:200000 зураглал хийлгэхээр Хэрлэнгийн талбайг өгөхөд тусалсан юм. Энэ ажил нь их, дээд сургуулиудын жишээн дээр анхны үйлдвэрлэлийн ажил болж цаашид уг туршлагын үндсэн дээр тус сургууль Эрхүүгийн Улсын Их Сургууль, Эрхүүгийн Политехникийн Дээд Сургууль улмаар ШУА-ийн Сибирийн салбарын Геохимийн хүрээлэн, Дэлхийн Царцдасын хүрээлэн зэрэг эрдэм шинжилгээний байгууллагуудтай хамтарсан Хэрлэнгийн геологийн экспедицийг зохион байгуулж ажилласан нь өндөр боловсролтой боловсон хүчин бэлтгэх, хамтран ажиллах үлгэр жишээ болж ирсэн.

1996 оноос эхлэн МУИС-ийн геологийн салбарын сургалтын ажилд биечилэн оролцож одоо МУИС-ийн профессороор ажиллаж байна. Ж.Бямба нь онолын өндөр боловсролтой, Дэлхийн болон Монголын геологийн судалгааны өргөн их материал дээр тулгуурлан,

Өндөршагааны штокверкийн судлын тогтолцоог тайлбарлаж байна. 1978.

Сайд асан Н Пэлжээ, А.Сидоренко нарын хамт. 1976.

"Геотектоник", "Ази ба Монголын геологи", "Далайн геологи", "Монголын стратиграф", "Геодинамик", "Стратиграф" зэрэг хичээлүүдийг зааж байна. Ж.Бямба нь Монголын эртний структур, тектоник, далайн геологийн чиглэлээр ном, сурах бичиг, гарын авлага туурвиж сургалтандаа хэрэглэж ирлээ. Тэрбээр хичээлд бэлтгэх ажлыг тогтмол хийж, дадлагын хичээлд хэрэглэх төрөл бүрийн материалыг өөрийн биеэр бэлтгэх, лекцийг сонирхолтой уншиж, оюутныг өөртөө татаж, анхаарлыг нь

төвлөрүүлэх талаар чадамгай ажилладаг дадлага туршлагатай тэргүүний сурган хүмүүжүүлэгч багш юм. Зааж сургасан хичээлийг оюутанд бүрэн эзэмшүүлэн, ой тойнд нь ортол ойлгуулах олон төрлийн аргуудыг хэрэглэж оюутнууд бие дааж, судалж байгаа зүйлийнхээ учир утгыг нарийн мэдэж авахуулах зарчимч өндөр шаардлага тавьж ажилладаг сайн сурган хүмүүжүүлэгч-профессор юм. Ж.Бямба багшийн зүгээс ч гэсэн хичээл заалт, хичээлд бэлтгэх олон төрлийн бодит материал дээр тулгуурлаж хичээлийг

Олон улсын геологийн экспедицэд оролцогч орнуудын бүрэн эрхт төлөөлөгчдийн тэргүүн нарын хамт. 1979.

Оюутнуудад зөвлөлгөө өгч байна

сонирхолтой бэлтгэж явуулдагийг түүний шавь нар нь өндрөөр үнэлдэг юм. Профессор Ж.Бямба бакалаврын сургалтад хичээл заахын зэрэгцээгээр магистр, докторын сургалтын үндсэн хичээлүүдийг зааж хэд хэдэн магистр төгсгөж одоо магистр, докторантуудыг удирдаж байгаа нь МУИС-ийн шинжлэх ухааны сургалтыг амжилттай нэвтрүүлж байгаагийн нэгэн хэлбэр юм.

Ж.Бямба оюутнуудыг судалгаа, шинжилгээний ажилд сонирхолтой болгох талаар тэдэнтэй тулж ажиллан

тэдэнд хандлага чиглэлийг буй болгохын тулд дугуйлан зохион байгуулах ба ганцаарчилан зөвлөгөө өгөх замаар оюутны эрдэм шинжилгээний бага хуралд илтгэл тавиулж ирсэн нь факультет, тэнхимийн хэмжээнд удаа дараалан байр эзлэж байсан байна.

Ж.Бямба МУИС-ийн геологийн салбарын сургалт, шинжилгээний ажилд гадаад харилцааг идэвхижүүлэн Бээжингийн Их Сургуультай хамтарсан судалгаа явуулах, оюутан солилцох үйл ажиллагааг биечилэн зохион байгуулсан юм. Мөн Прагийн Карлын Их Сургуультай хамтран судалгааны ажил гүйцэтгэх талаар тохиролцоод одоо гэрээ, хэлэлцээр хийх шатандаа явж байна.

Ж.Бямбын Монголын геологийн судалгаа шинжилгээний ажлын зарим үр дүн

Ж.Бямба нь Монголын геологийн судалгааны онол ба практикийн олон чиглэлээр ажиллаж ирсэн нь түүний мэдлэгийн цар хүрээг илэрхийлнэ. Түүний Монголын геологийн судалгааны ажлын зарим чиглэлүүдээр оруулсан хувь нэмрийг дурьдвал:

1. Стратиграфын чиглэлээр доорхи орон нутгийн нэгжүүдийг ялгасан нь үйлдвэрлэлд нэвтэрсэн.

Газарзүй-Геологийн Факультет Бээжингийн Их Сургуультай хамтын ажиллагааны гэрээтэй ажилладаг

1.1. 1968 онд триасын настай мөнхөлзийтийн, дэлгэрэхийн свитүүдийг Хэрлэнгийн их тохойролын дүүрэгт анх ялгасан.

1.2. Монголд рифей, палеозойн зааг дээр вендэд хамааруулж болох насны зузаалаг байгаа санал дэвшүүлж нийтлүүлсэн (1970).

1.3. Дундговийн оорцогийн ба Хойд говийн серүүдийн насыг строматолитийн үндсэн дээр тогтоосон тухай анх нийтлүүлсэн.

1.4. Эгийн голын савд хожуу кембри-ордовикийн түвшинд "тэрхийн голын" хэмээх свит ялгасан.

1.5. Хараагийн серийг Хойд хэнтийн өргөгдлийн хэмжээнд бургалтайн, нарийнголын, бороогийн, загдалын гэсэн дөрвөн свитэд ялгасан.

1.6. Өмнөд Монголд протерозойн түвшинд цээлийн, цагаан уулын, өргөний, норовзээгийн зэрэг свитүүд ялгасан.

1.7. Загийн серийг Тува, Саянд ялгадаг уулын алтайн серитэй харьцуулж түүний насыг дээд кембри-доод ордовикийн настай гэж үзсэн нь бага зэргийн тодруулалттайгаар үндсэндээ хэрэглэгдэж ирсэн.

2. *Тектоникийн чиглэлээр* доорхи санаануудыг дэвшүүлж ирсэн нь геолгичидийн дунд өргөн хэрэглэгдэх болсон.

2.1. Хожуу протерозой-гүрүү кембрийн настай Хэрлэнгийн бүсийн хөгжлийн тухай анхны дэлгэрэнгүй тодорхойлолтыг өгч (1988), сүүлд уг хотгорын геодинамикийн хөгжлийн явцыг эх газрын идэвхитэй зах хэмээн үзсэн.

2.2. Хангай-Хэнтийн хотгор ба түүний доод палеозойн хүрээлэлийг хожуу каледоны атираат стрүктүүр болохыг анх тодорхойлсон.

2.3. Эрэндавааны өргөгдлийн хэмжээнд кембрийн өмнөх настай боржин гнейсийн бүхэрүүд үүссэн болохыг анх бичиж нийтлүүлсэн (1988).

2.4. Идэрийн голын савд тархсан кембрийн хурдасны гаршаар

Цагааноломын хотгор, Жидийн бүс хоёрын хооронд Идэрийн хотгор хэмээх стрүктүүр ялгаж Идэр-Жидийн бүс хэмээн нэгтгэсэн (1972).

2.5. Монголын нутаг дэвсгэрт илэрсэн рифейн өмнөх настай стрүктүүрүүдийг Тува-Монголын, Төв Монголын ба Өмнөд Монголын гэсэн гурван цулдалд хуваасан.

2.6. Сулинхээрийн бүсийг далайн царцдас бүхий далайн суурин дээр үүсээгүй, харин дестрүкцийн явцад үүссэн тив дундын далайн рифт байж болох санал дэвшүүлсэн (1990).

2.7. Ихбогд-Өндөршилийн, Хэрлэнгийн, Архангай-Баянголын, Баянхонгор-Адаацагийн зэрэг стрүктүүрүүдийн хаагдах явц вендийн эцэст явагдсан байгалийн атираат стрүктүүрт хамааруулсан.

2.8. Нуурын бүсийг ордовикт үүссэн эх газрын царцдастай эх газрын идэвхитэй захын стрүктүүр болох тухай материал анх нийтлүүлсэн (2001).

2.9. Дунд кембри-доод ордовикийн настай терриген хурдсаар (загийн, хараагийн зэрэг) дүүрсэн стрүктүүрийг Заг-Хараагийн бүсэд анх ялгасан.

2.10. Нимгэрсэн царцдастай Заг-Хараа мэтийн плит дундын хотгоруудад эх газрын царцдас үүсэх явц оройн хэсэгтээ маагмын голомт бүхий боржин-занарын бүххэрийн хэлбэрээр илэрч болохыг тодорхойлсон. Ийм бүтцүүд нь ногоон занартай холбоотой алтны хүдэржилтийн стрүктүүрийн шалгуур болохыг анх заасан (1996).

2.11. Монголын голлох боржинлог чулуулгийн петрохимийн өгөгдлүүдийг нэгтгэн геотектоникийн үүссэн байдлыг сэргээн босгох оролдлогыг хийж түүхэн геологийн бусад өгөгдлүүдтэй харьцуулсан нь нэлээд сонирхолтой бөгөөд геолгичидийн цаашдын судалгаанд бүтээлчээр хандаж байхыг харуулсан нийтлэл болсон.

2.12. Мөн террейн тектоникийн судалгаа явуулж Монгол Алтайн, Төв,

Хойд Монголын зарим структурүүдийг ялгах мөн боксит, фосфоритийн ордын бичлэг хийх замаар Америк, Орос, Хятад мэтийн Зүүн Хойд ба Төв Азийн орнуудын тектоник металлогенийн судалгаанд оролцож байна.

3. Газарзүйн чиглэлээр:

3.1. Монголын нутаг дэвсгэрийн физик-газарзүйн дүүрэгчилэлийг хийхдээ нар, ус, хөрс, амьтан ургамлын бүсчилэл, гадаргуугийн хотгор, гүдгэрийг авч үзэхийн хамт эртний газарзүйн уламжилан хөгжиж ирсэн гадаргуугийн морфологийн түүх, геологийн структурийн онцлог, тэр тусмаа гүнийн тогтцын хөгжлийг харгалзаж байхыг онцлон зааж, өөрөө тийм дүүрэгчилэл хийсэн юм. Уг физик-газарзүйн дүрэгчилэлээр бол Монголын нутаг дэвсгэрт Төв Азийн сэргэсэн уулсын ба Төв Азийн талын хоёр их мужийг тогтоон, түүний дотор Говийн Тэнгэр уулсын мужийг тусд нь ялгаж, түүнийг Төв Азийн сэргэсэн уулсын их мужид оруулах нь зүйтэй гэж санал болгосон.

4. Фосфоритийн геологийн талаар доорхи ажлуудыг хийсэн байна.

4.1. Монголын нутаг дэвсгэрийн хожуу протерозой-түрүү палеозойн палеотектоникийн структурүүдийг суурийн царцдасын төрлөөр нь ангилж бичсэнээс гадна эх газрын төрлийн царцдас дээр үүссэн хурдастай холбоотой байж болох фосфоритийн орд илрэлүүдийн бүх мэдээлэлийг нэгтгэж хэтийн төлөв бүхий талбайнуудыг тодорхойлж судалгаа явуулах дэс дараалалыг тогтоосон □ Монголын эртний структурүүд ба фосфорит агууламж □ бүтээл туурвисан.

Энэхүү бүтээлийн талаар доктор А.В.Ильин захидалдаа: □ В книге Ж.Бямбы детально характеризуются древние (позднекембрийские-раннепалеозойские) структуры и рассматривается их фосфоритоносность. Помимо Монгольских фосфоритов описываются

другие древние фосфатоносные бассейны, приводятся соображения о древней эпохе фосфогенеза и сравниваются условия древнего и современного фосфогенеза. Круг проблем, охватываемых в книге, весьма широк.

Наибольший интерес представляет и характеристика древних структур Монголии и взгляды автора относительно их типизации. Этот раздел написан с исчерпывающей полнотой и на уровне современных представлений.

Столь же детально охарактеризованы и древние фосфориты Монголии, в изучение которых автором внесен значительный вклад.

Данные по Монгольским фосфоритам могут послужить ключом для понимания древнего фосфогенеза платформы Янцзы. С другой стороны, несомненные успехи китайских геологов, особенно в отношении кембрийской радиации органического мира, придадут новый импульс исследованиям монгольских фосфоритов. Естественно, что рекомендуемые исследования могли бы быть выполнены совместными усилиями двух стран-соседей.

В целом книга Ж.Бямбы представляет ценный вклад в познание геологии Монголии и древних фосфоритов □ гэж бичсэн нь өндөр үнэлэлт юм.

4.2. Хөвсгөлийн фосфоритийн хуримтлал вендийн дараахи мөстлөг хоорондын трансгрессстэй холбоотой болох санал дэвшүүлсэн (1987, 1991).

4.3. Фосфорит хуримтлалын палеотектоникийн ба палеогеографын хамгийн тааламжтай нөхцөл зөвхөн доод кембрид явагдсаныг тодорхойлсон (1987).

4.4. Мөрөн хотын ойролцоо венд-кембрийн терриген-карбонат хурдастай холбоотой фосфоритын орд нээгдэж болох эрлийн шалгуур байгаа гэж шинжлэх ухааны прогноз хийсэн (1972)

нь 1978 онд Бүрэнхааны фосфоритийн орд нээгдсэнээр батлагдсан.

4.5. Фосфоритийн ихээхэн нөөц хуримталж болох структурийн утвар нөхцөл нь хожуу протерозойн Дархад-Хөвсгөлийн рифтогенез хаагдах явц болсон гэж дүгнэсэн (1991).

4.6. Фосфоритийн хэтийн төлөв бүхий Хөвсгөлийн хотгор баруун тийш Тэсийн голын сав хүртэл үргэлжилсэн байгааг тогтоосон (1972).

4.7. Үйлдвэрийн ач холбогдол бүхий фосфоритийн ордууд Хөвсгөлийн хотгорын зөвхөн хоёр захын 10 км-ээс хэтрэхгүй өргөнтэй зурвас газар үүссэн болохыг тодорхойлсон.

5. Геологийн зураг зохиох ажлын талаар:

Ж.Бямбын редактороор ба түүний оролцоотойгоор олон зургууд зохиогдсоноос тоймтойг нь дурьдвал:

5.1. Монголын тектоникийн зураг (сургалтанд зориулсан) (1985)

5.2. Төв, Дорнод Монголын 1:500000 масштабын геологийн зураг (1990)

5.3. Монголын 1:1000000 масштабын анхны геологийн зураг (1993)

5.4. Монголын структур-формацын 1:1000000 масштабтай зураг (1993)

5.5. Хойд Монголын 1:500000 масштабтай геологийн зураг (1987). Хөвсгөлийн сав газрын 1:1000000 масштабын геологи, тектоник, ашигт малтмалын зургууд (1989) зэрэг болно.

Ж.Бямбын зохиосон ба редакторласан эдгээр зургууд бол Монголын үндэсний мэргэжилтэнүүдээс геологийн зураг зохиолтыг бие даан хөгжүүлэхэд үнэтэй хувь нэмэр болсон. Түүний зохиоход оролцсон ба редакторласан олон зургууд нь олон жил хуримталсан Монголын геологийн судалгааны материалыг нэгтгэсэн синтез бөгөөд эдгээр зургуудын суурин дээр ашигт малтмал, металлогени, прогнозын зургууд зохиогдож цаашдын

геологийн судалгааны төлөвлөлтийн үндэслэл болж ирсэн. Тухайлбал:

1. 1993 онд түүний ерөнхий редактороор зохиогдсон 1:1000000 масштабын геологийн анхны зураг нь 1998 онд хэвлэгдсэн Монгол Улсын геологийн 1:1000000 масштабтай зургийн үндсэн тулгуур материал болсон.

2. 1993 онд зохиогдсон Монгол Улсын структур-формацын 1:1000000 масштабтай зураг нь 1995-1996 онд зохиогдсон Монгол улсын цогцолбор металлогенийн 1:1000000 масштабтай зургийн суурь болсон.

3. 1991-1994 онд зохиогдсон Монгол улсын төмөрлөг ба төмөрлөг бус ашигт малтмалын 1:1000000 масштабын анхны төрөлжисөн зургуудыг зохиоход оролцсоны зэрэгцээ зарим зургуудын ерөнхий редактороор ажилласан.

Эдгээр зургууд нь 2000 онд зохиогдсон төмөрлөг ба үйлдвэрлэл техникийн түүхий эдийн 1:1000000 масштабтай зурганд үндсэн суурь материал болон ашиглагдсан.

Ж.Бямбын ажил амьдралын замналаас

1940-Х-15 Сайнноёнхаан аймгийн Ламын гэгээний хошуунд буюу одоогийн Баянхонгор аймгийн Богд сумын нутагт төрсөн.

1949-1959 онд Богд сумын бага сургууль, Өлзийт сумын 7 жилийн дунд сургууль, Баянхонгор хотын 10 жилийн 1-р дунд сургуулийг тус тус дүүргэсэн.

1959-1965 онд ЗХУ-д Москвагийн геологи-хайгуулын дээд сургуулийг □Геологийн зураглал, ашигт малтмалын эрэл□ мэргэжлээр дүүргэж, уулын инженер геологич болжээ.

1965-1966 онд Геологи-шинжилгээний газрын Төвийн хайгуулын товчооны Хэрлэнгийн их тохойрлын дүүрэгт явуулсан 1:200000 масштабын геологийн эрэл-зураглалын ангид дагалдан геологичоор ажилласан.

1966-1968 онд Геологийн яаманд ахлах мэргэжилтэн, ашигт малтмал,

Халуун ам бүтээрээ. 1972

газрын баялагийг хамгаалах хэлтсийн даргаар томилогдсон.

1968-1970 онд Олон Улсын геологийн харьцуулалтын комиссын кембрийн секцийн гишүүн.

1968 онд МАХН-д гишүүнээр элссэн.

1968-1972 онд Эдийн Засгийн Харилцан Туслалцах Зөвлөлийн нарийн бичгийн дарга нарын газар зөвлөхөөр томилогдсон.

1970 онд Монгол улсад олон улсын уул-геологийн байгууллага байгуулах тухай Сайд нарын зөвлөлийн Эдийн засгийн харилцан туслалцах зөвлөлийн асуудал хариуцсан хорооны дарга Д.Гомбожавд санал тавьсан.

1972 онд ЗХУ-ын Шинжлэх Ухааны Академийн геологийн хүрээлэнд "Хойд Монголын рифей-кембрийн структур-фаацын бүс ба тэдгээрийн фосфорит агууламж" сэдвээр геологи-минералогийн ухааны дэд эрдэмтний зэрэг хамгаалсан.

1972-1976 онд Түлш эрчим хүч, уул уурхай, геологийн яамны ерөнхий геологич, Геологи-шинжилгээний газрын орлогч даргаар ажилласан.

1976-1980 онд ЭЗХТЗ-ийн Олон улсын геологийн экспедицийн даргаар томилогдсон.

1976 онд МАХН-ын XVII их хуралд төлөөлөгчөөр сонгогдсон.

1976 онд Монголын тэргүүний геологич цол, тэмдгээр шагнагдав.

1976-1980 онд МАХН-ын Төв шалган байцаах комиссын гишүүнээр сонгогдсон.

1980 онд "Хөвсгөлийн фосфоритийн сав газар" олон улсын симпозиум, хээрийн экскурст оролцов.

1982-1989 онд Геологи, уул уурхайн эрдэм шинжилгээний хүрээлэнд эрдэм шинжилгээний ажилтан, секторын эрхлэгчийг хийхийн хамт Монгол, Зөвлөлтийн эрдэм шинжилгээний хамтарсан экспедицид ажиллаж байв.

1984 онд Олон улсын геологийн XXVII чуулганд төлөөлөгчөөр оролцож, Каратаугийн хээрийн экскурст оролцов.

1989-1991 онд ЭЗХТЗ дэх БНМАУ-ын байнгын төлөөлөгчийн орлогчоор ажиллав.

1990 онд МАХН-ын XX онц их хуралд төлөөлөгчөөр сонгогдсон.

1991 онд Москвагийн геологичайгуулын дээд сургуульд "Монголын хожуу протерозой-түрүү палеозойн тектоникийн хөгжил, эртний фосфорит үүссэн нөхцөл" сэдвээр геологи-минералогийн ухааны докторын зэрэг хамгаалсан.

1991-1992 онд Геологи, эрдсийн баялагийн хүрээлэнд орлогч захирлаар томилогдсон.

1992 онд МАХН-аас гарсан.

1991-1999 онд геологи-минералогийн ухаанаар эрдмийн зэрэг хамгаалуулах зөвлөлийн гишүүнээр ажилласан.

1992 онд Монголд анх удаа уран зургийн хувийн цуглуулгийн "Монголын сайхан орон" үзэсгэлэн зохион байгуулагдсан.

1992-1994 онд "Геоураг" төслийн удирдагчаар ажиллан Монголын анхны 1:1000000 масштабын геологийн ба структур-формацын зураг зохиоход оролцож, ерөнхий редактороор ажилласан.

1992-1995 онд Монголын геологийн албаны ерөнхий захирлаар томилогдсон.

1995 онд Японы Жайкагийн шугмаар геологийн салбарын удирдлага зохион байгуулалтын чиглэлээр мэргэжил дээшлүүлсэн.

1995-1996 онд Баянголын алтны улсын үйлдвэрийн даргаар томилогдсон.

1996 онд "Монголын эртний структур ба фосфорит агууламж" нэг сэдэвт зохиол хэвлэгдэн гарав.

1996 онд Монголын геологичидийн холбооны тэргүүлэгч гишүүнээр сонгогдсон.

1997 онд Монголын урчуудын эвлэлд гишүүнээр элссэн.

1997 онд Монгол Улсын Их Сургуульд профессор багшаар орж, "Монголын геологи", "Геотектоник", "Далайн геологи", "Стратиграф", Монголын стратиграф" "Геодинамик" хичээлүүдээр лекц уншиж хэлсэн.

1998 онд "Монголын эртний структурүүд ба фосфорит агууламж" хэмээх нэг сэдэвт зохиолоороо Японы Хироямагийн нэрэмжит 1-р зэргийн шагнал хүртэв.

1998 онд "Тектоникийн үндэс", "Далайн геологийн тойм" номнууд хэвлэгдэн гарав.

1998 онд МУИС-ийн хүндэт жууш бичгээр шагнагдсан.

1999 оноос Монголын стратиграфын комиссын гишүүн болсон.

1999 онд Монголын Шинжлэх Ухаан Академийн бага чуулганы гишүүнээр сонгогдсон.

2000 онд Монголын Шинжлэх Ухааны тэргүүний ажилтан цол, тэмдгээр шагнагдсан.

2000 онд Үйлдвэр, худалдааны яамны Геологийн зөвлөлийн гишүүнээр томилогдсон.

2000 онд МУИС-ийн геологийн мэргэжлээр эрдмийн зэрэг олгох зөвлөлийн гишүүн, орлогч даргаар томилогдсон.

ГЕОЛОГИ-МИНЕРАЛОГИЙН УХААНЫ ДОКТОР (Dr.Sc), МОНГОЛ УЛСЫН ИХ СУРГУУЛИЙН ПРОФЕССОР Ж.БЯМБЫН ЭРДЭМ ШИНЖИЛГЭЭНИЙ БҮТЭЭЛИЙН ЖАГСААЛТ

1. НЭГ СЭДЭВТ ЗОХИОЛ

1. Умард Монголын рифей-кембрийн структур-фаацын бүсүүд ба тэдгээрийн фосфорит агуулалт (орос хэл дээр). Дэд докторын диссертацийн автореферат. ЗХУ, Москва, ЭЗХТЗ-ийн хэвлэх үйлдвэр, 1972. 25х.
2. Монгол орны эрдэс баялаг. Улаанбаатар. Улсын хэвлэх үйлдвэр, 1979. 161х (Ц.Гүндсамбуу)
3. Монголын геологийн хөгжлийн онол ба аргачлалын асуудлууд. Улаанбаатар. УХУ. 1979, 205х (Ж.Лхамсүрэн, М.Жамсран, Н.Батсүх)
4. Монголын Хөвсгөлийн фосфоритын сав (орос хэл дээр). Москва, ЗХУ, ШУА-ийн хэвлэх үйлдвэр. 1980, 60х (А.Ильин)
5. Монголын Хөвсгөлийн фосфоритын сав (англи хэл дээр). Москва, ЗХУ, ШУА-ийн хэвлэх үйлдвэр. 1980, 60х (А.Ильин)
6. Монголын хожуу протерозой-түрүү палеозойн тектоникийн хөгжил ба эртний фосфоритийн үүссэн нөхцөл. Автореф. доктор. диссертаци (орос хэл дээр). ЗХУ, Москва, ЭЗХТЗ-ийн хэвлэх үйлдвэр. 1991, 49х
7. Орос-Монгол-Англи хэлний геологийн нэр томъёоны толь. Монгол, ХБНГУ. Улаанбаатар, Ганновер. 1994х, 185х (Ө.Жамъяндорж нар)
8. Монголын эртний структур ба тэдгээрийн фосфорит агууламж (орос хэл дээр). Улаанбаатар. Admon. 1996, 182х
9. Тектоникийн үндэс. Улаанбаатар. Admon. 1998, 81х
10. Далайн геологийн тойм. Улаанбаатар. Admon. 1998, 104х
3. Монголын Хангайн нурууны баруун ба баруун-өмнөд хэсгийн элсжин-занарын бүрдлийн нас, харьцааны тухай (орос хэл дээр). ЗХУ, Москва. Сер. геол. 1969, №5, 96-101 /6/х (Н.Рягузов)
4. Төв Азийн каледонидийн тектоник. Унгар, Будапешт Foldtani kutatás. 1-8 /8/х
5. Умард Монголын венд ба доод кембри (орос хэл дээр). ЗХУ, Советская геология. 1980, №8, 86-95 /10/х
6. Төв Монголын хожуу каледонидийн тухай асуудалд (орос хэл дээр). ЗХУ. Докл. АН СССР, Т.195, №2, 1970, 424-425 /2/х
7. Зүүн Хөвсгөлийн структур-фаацын бүсүүдийн венд-доод кембрийн хурдасны харьцааны тухай (орос хэл дээр). ЗХУ. Докл. АН СССР, Т.195, №3, 1970, 669-671 /3/х (Н.Рягузов)
8. Монголын нутаг дэвсгэрийн фосфоритийн хэтийн төлөв (орос хэл дээр). Улаанбаатар, Геологийн хүрээлэнгийн бүтээл №1, 1979, 83-89 /7/х (А.Ильин)
9. Монголын эрдсийн баялаг ба тэдгээрийг улс ардын аж ахуйд ашиглах хэтийн төлөв (орос хэл дээр). ЗХУ. Изв. ВУЗ, Геология разведка. 1971, №8, 138-143 /6/х
10. Монголын орчин үеийн мөстлөг (орос хэл дээр). ЗХУ. Изв. ВГО Т. 103, Т.3 1971, 249-254 /6/х (Е.Селиванов)
11. Монголын эрдсийн баялаг ба тэдгээрийг улс ардын аж ахуйд ашиглах хэтийн төлөв (герман хэл дээр). БНАГУ, Берлин, Zeitschrift für angewandte geologie, 1972, 328-331 /4/х
12. Умард Монголын түрүү каледонидийн геосинклиналийн хоёр эгнээ формаацын тухай (орос хэл дээр) Монгол, "Хайгуулчин", 1973, №1, 8-14 /7/х
13. Умард Монголын рифей-кембрийн хурдасны стратиграф (польш хэл дээр) Польш, Варшав, Kwartalnik geologiczny. 1973, 853-877 /24/х
14. Умард Монголын түрүү каледонидийн формаацын тодорхойлолт (орос хэл дээр) ЗХУ, Бюлл. МОИП №4, 1974, 57-69 /13/х (Н.Зайцев, В.Блангонравов)
15. Дэлхийн хөгжлийн шинэ таамаглалын тухай Монгол. "Хайгуулчин", 1977, №2, 3/10/х
16. БНМАУ-ын эрдсийн баялгийн хөгжлийн үндсэн чиглэлийн тухай. Монгол. "Хайгуулчин", 1977, №3, 32-36 /5/х

2. ЭРДЭМ ШИНЖИЛГЭЭНИЙ ӨГҮҮЛЭЛ

1. Дорнод Монголын Хэрлэнгийн их тохойрлын дүүргийн түрүү мезозойн стратиграфын шинэ мэдээ (орос хэл дээр). ЗХУ, Москва, Изв. Сер. геол., 1968, №8, 115-120/6/х (С.Мормиль, Н.Рягузов)
2. Говьалтайн хойд хэсэг ба Хангайн баруун-өмнөд салбарын тектоникийн тогтоц (орос хэл дээр). ЗХУ, Улаан-Уд, 1968, 47-58 /12/х (Н.Рягузов)

17. Монголын нүүрсний ордуудын байршилтын зүй тогтлын тухай асуудалд. Монгол. "Хайгуулчин", 1977, №4, 5-8 /4/х
18. Монголын нүүрсний ордуудын байршилтын гипсометрийн онцлог Монгол. "Хайгуулчин", 1978, №3, 7-9 /10/х (Ф.Корытов)
19. Литосферийн хөгжлийн гурван горимын тухай. Шинжлэх ухааны академийн мэдээ 1978, №4, 57-59 /3/ х.
20. Монголын флюоритийн эрдэсжилтийн насны тухай шинэ мэдээ (орос хэл дээр). ЗХУ, Москва. Докл. АН ЗХУ, 6 241., №5, 1978, 1151-1153 /3/х. (Ф.Корытов, Р.Хасин, А.Храпов, М.Кандинов)
21. БНМАУ-ын нутаг дэвсгэрийн хэтийн төлөв (польш хэл дээр) Польш Варшав, "Przegląd geologiczny" 1979 83-89 /7/ х. (А.Ильин)
22. Умард Монголын рифей-кембрийн структур-фаацын бүсүүд (орос хэл дээр) "Геологическое строение и закономерности размещения месторождений важнейших полезных ископаемых на территории МНР" номонд. Москва., "Недра". 1979, 151-161 /11/ х.
23. Бүрэнханы фосфоритын ордын тухай асуудалд. БНМАУ. "Хайгуулчин", 1980, №1, 99-100 /2/ х.
24. Монголын хүдрийн полиформацын орд дүүргийн тухай БНМАУ. "Хайгуулчин", 1980, №4, 99-100 /2/ х. (Ж.Банзрагч, Ф.Корытов, А.Храпов)
25. Монголын эндогенийн хүдэржилтийн байршил гүний тогтоцтой холбоотой болох онцлог. БНМАУ. "Хайгуулчин", 1979, №4, 6-9 /4/ х. (Ф.Корытов, А.Храпов)
26. Монголын эндогенийн хүдэржилтийн флюорит дахь алт (орос хэл дээр). ЗХУ, Москва. Докл. АН СССР, Т. 253., №6, 1980, 1421-1423 /3/ х. (Ф.Корытов, В.Кулигин, Э.Мясников)
27. Монголын Улаанбаатарын дүүргийн алт агуулсан судлын гарал үүсэл, онцлогын тухай (орос хэл дээр). ЗХУ. "Геология и полезные ископаемые МНР", номонд. "Недра", 1980 (В.Блангонравов, В.Подкользин)
28. Монголын флюоритийн хүдэржилтийн эрдсийн ба гарал үүслийн төрөл (герман хэл дээр). БНАГУ. Берлин. "Zeitschrift für angewandte geologie" 26, 1980. 176-178 /3/х. (Ф.Корытов, А.Храпов)
29. Дорнод Монголд вольфрамын орд нээгдэх хэтийн төлөв бүхий шинэ дүүргийн тухай (орос хэл дээр) Болгар. Софи. Докл. БАН. Т.34., №2, 1981, 209-211 /3/ х.
30. Дорнод Монголын Хойд Хэрлэнгийн дүүргийн молибден-вольфрамитын хүдэржилтийн тухай (орос хэл дээр) ЗХУ. Геология рудных месторождений. 1982, №5, 85-88 /4/ х. (В.Васильев, В.Духовников)
31. Монголын нутаг дэвсгэрт фосфоритийн орд нээгдэх хэтийн төлөв (орос хэл дээр) "Геология, полезные ископаемые Монгольской Народной Республики" номонд. "Недра", 1984, 189-194 /6/ х. (Ю.Бажин, П.Осокин)
32. Умард Монголын Хөвсгөлийн серийн доод хилийн тухай (орос хэл дээр) ЗХУ. Москва. Изв.ВУЗ, Геология и разведка, 1985, №4. 16-19 /4/ х.
33. Монголын нутаг дэвсгэрийн фосфоритийн хэтийн төлөвийн үнэлгээ (орос хэл дээр) "Советско-Монгольское сотрудничество в области геологии: Итоги перспективы" номонд. М, "Недра", 1986, 48-55 /8/ х. (В.Лбов)
34. Монголын Хөвсгөлийн протерозой, кембрийн фосфоритийн ордууд (англи хэл дээр). Англи. "Phosphate Deposits of the world" номонд. Cambridge. 1986.pp. 162-174 /12/ х. (А.Ильин, Н.Зайцев)
35. Монгол Алтайн эндогенийн хүдэржилтийн босоо бүслүүржилтийн тухай (орос хэл дээр) ЗХУ.Изв.ВУЗ. Геология и разведка, 1986, №5, 136-137 /2/ х. (Ж.Баатар)
36. Дээд Нуурын дүүргийн нүүрс агуулсан бүрдлийн насны тухай (Монгол) (орос хэл дээр). ЗХУ. Изв.ВУЗ. Геология и разведка, 1986, №12, 95-97 /3/ х. (Ц.Махбадар)
37. Монголын эртний фосфорит (орос хэл дээр) ЗХУ. Литология и полезные ископаемые, 1987, №1, 194-104 /11/ х.
38. Монголын хожуу протерозой-түрүү палеозойн тектоникийн хөгжлийн үндсэн үе шат (орос хэл дээр). ЗХУ. Геотектоника, 1978, №4, 75-84 /10/ х.
39. Умард Монголын структур-фаацын хоёр бүсийн харьцуулсан тодорхойлолт (орос хэл дээр) Монгол. "Проблемы геологии Монголии" номонд. Улаанбаатар ШУА-ын хэвлэл. 1987, 48-72 /2/х (Б.Лувсанданзан, З.Дашдаваа)
40. Монголын кембрийн өмнөх хөгжлийн үндсэн үе шат ба хил зааг (орос хэл дээр). "Проблемы геологии Монголии" номонд. Улаанбаатар ШУА-ын хэвлэл. 1987, 32-47 /16/ х.
41. Дорнод Монголын боржин-гнейсийн бүнхэр (орос хэл дээр). ЗХУ. Геотектоника, 1988, №2, 120-122 /3/ х. (Ж.Переги, М.Галопфаи)
42. Хэрлэнгийн хотгорын рифей-түрүү кембрийн хотгорын хөгжлийн түүхийн тухай (орос хэл дээр). Болгар. Софи.Докл.БАН, том 41, №6, 1988, №6, 55-58 /4/ х. (Ж.Жаргалсайхан)
43. Умард Монголд эх газрын царцдас үүссэн

- түүх (орос хэл дээр). "Геология и полезные ископаемые МНР" номонд. "Недра" 1989. 66-79 х
44. Дундговийн дээд протерозойн хурдасны насны тухай шинэ мэдээ. ЗХУ. Москва. ДОКЛ.АНЗХУ, 1990, Т.312, №2, 428-431 /3/ х. (Ш.Лхүндэв, Х.Түндэв)
 45. Эх газрын царцдас үүсэх үндсэн үе шатууд ба Монголын нутаг дэвсгэрт эх газрын царцдас үүссэн тухай. "Монгол улсын шинжлэх ухаан, технологийн бодлого-XXI зуун тогтвортой хөгжил" номонд. Улаанбаатар, 1998, 12-14 /3/ х
 46. Монгол Алтайн геодинамик. "Монголын геосудлаач", 1999, №3, 2-25 /25/ х (Г.Дэжидмаа)
 47. Хэрлэнгийн бүсийн хожуу протерозойн боржинлогийн үүссэн геодинамикийн нөхцөл. "Монголын геосудлаач", 1999, №3, 30-39 /10/ х (Х.Алтаншагай, Л.Байгалмаа)
 48. Монголын байгалийн атираат бүсүүд (англи хэл дээр). "Монголын геосудлаач", 1999, №13, 5-10 /6/ х
 49. Монголын голлох боржинлогийн үүссэн геодинамикийн байдлыг тодорхойлсон оролдлого. "Монгол орны геодинамик ба металлогенийн асуудлууд" номонд. Улаанбаатар, 1999, 20-21 (2) х
 50. Цээлийн метаморф террейний геологийн тогтоц. "Монгол орны геодинамик ба металлогенийн асуудлууд" номонд. Улаанбаатар, 1999, 9-12 (4) х (Г.Бадарч)
 51. Монголын литотектоникийн террейн ба царцдасын хувьсал. "Geoscientist" францын Рейнсийн их сургууль, 2000 (О.Төмөртогоо, Г.Бадарч, Д.Оролмаа)
 52. Монголын нутаг дэвсгэрийн хэмжээнд эх газрын царцдас үүссэн үндсэн үе шатууд. "Геологийн асуудлууд", 2001, №3
 53. Заг-Хараагийн бүсийн лавиний хурдас хуримтлал (Төв Монгол) (орос хэл дээр) "Геологийн асуудлууд", 2001, №3
 54. Монголын нутаг дэвсгэрт тархсан голлох боржинлог чулуулгийн петрохимийн найрлага ба тэдгээрийн үүссэн геодинамикийн байдал. "Геологийн асуудлууд", 2001, №3 (А.Амаржаргал)
 55. Монголын нутаг дэвсгэрийн кембрийн өмнөх хөгжил ба судалгаа явуулах зөвлөмж. "Геологийн асуудлууд", 2001, №3 (А.Амаржаргал)
 56. Монголын нутаг дэвсгэрийн газарзүйн тойм.
- ### 3. ХУРААНГУЙ
1. Өмнөд Монголын цагирган ба нуман хагаралын байршилт (Польш хэл дээр). Варшав. "Przegled geologiczny", 1979, №1.46 /1/ х (Ф.Корытов)
 2. Монголын магматизмын геохронологийн зүй тогтол (чех хэл дээр). Чехословак.Прага."Geologicky pruzkum", 1979, №10.313 /1/ х (Ф.Корытов)
 3. Ханбогдын плутон-тектоникийн структурийн тухай (чех хэл дээр). Чехословак.Прага."Geologicky pruzkum", 1979, №10. 311-312 /2/ х (Ф.Корытов, А.Храпов)
 4. Монголын чулуулгийн фтор агууламжийн тухай (орос хэл дээр). Болгар.Софи.Докл.БАН.Т.33, №4,1980 527-528/2/ х (Б.Камышев, Ф.Корытов, А.Мясников)
 5. Монголын хүдэр үүслийн идэвхижилийн үе шат (орос хэл дээр). Болгар. Софи. Докл. БАН.Т.33, №4,1980, 527-528/1/х (Ф.Корытов, М.Аракелянц, А.Храпов)
 6. Монголын чулуулгийн фтор агууламжийн хувьслын онцлог (орос хэл дээр). ЗХУ.Бюлл. МОИП.,отд.геол.1980.Т.55, вып.1, 145 /1/ х(Ф.Корытов, А.Храпов, Б.Камышев, В.Мясников)
 7. Хойт Хэрлэнгийн хүдрийн дүүргийн эндоген хүдэржилтийн радиологийн нас (польш хэл дээр) Польш.Варшав."Przegled geologiczny" №3,1980,180/1/ х (М.Аракелянц, Ф.Корытов, А.Храпов, Ф.Шикхеди)
 8. Монголын Эрдэнэтийн овооны зэс молибдений ордын фтор агууламж, нас ба стратиграфын байрлалын тухай шинэ мэдээ (польш хэл дээр). Польш. Варшава. "Przegled geologiczny" №4, 1980.236 /1/ х (Ф.Корытов, А.Храпов)
 9. Умард Монголын линеаментийн хөгжлийн зарим онцлог (орос хэл дээр). Социалист орнуудын интеркосмосын X зөвлөллөгөөний хурлын хураангуй.Улаанбаатар, 1984,13-14 /2/х(Д.Доржнамжаа,Л.Очир, К.Кепежинская, П.Галсан)
 10. Зүүн Өмнөд Монголын хуурай бүсэнд газрын доорх цэнгэг усны эрэлд сансрын зураг ашиглах (орос хэл дээр). Мөн хураангуйд. Улаанбаатар, 1984, 24-25 /2/ х (З.Цэрэндорж, П.Галсан)
 11. Хожуу рифей-дунд кембрийн палеогеодинамикийн нөхцөл (англи хэл дээр). Олон улсын геологийн XXVII чуулганы илтгэлийн хураангуй, боть III, Москва, 1984.153-158 "Геологийн асуудлууд"
 12. Монголын эртний фосфорит(англи хэл дээр) Мөн хураангуйд боть VIII, Москва,1984.249 /1/ х
 13. Хөвсгөл хавийн ашигт малтмалын байршилтын зарим онцлог (орос хэл дээр) Хөвсгөлийн экспедицийн XIII бага хурлын илтгэлийн хураангуйд, Улаанбаатар, 1984.64-66 /3/ х (Б.Наумов, С.Ласточкин)

14. Монголын хуурай бүсэнд гидрогеологийн судалгаанд сансрын зураг ашиглах (орос хэл дээр) Төв, Дорнод Монголын ашигт малтмалын байршилтын зүй тогтолын тухай бага хурлын илтгэлийн хураангуйд, Улаанбаатар, 1988, 425 /1/ х, 3.Цэрэндорж, П.Галсан)
15. Хангай-Хэнтийн синклинорын хожуу протерозой-түрүү палеозойн хүрээлэлийн стрүктүүрийн байрлал. Мөн хураангуйд, 1988, 425 /1/ х
16. Хойд Хэнтийн өргөгдлийн Борооголын ба Баянголын интрүүз бүрдлүүдийн найрлага, насны тухай. Мөн хураангуйд, 1988, 28-29 /2/
17. Түрүү палеозойн лавиний хурдас хуримтлал (Монгол) (англи хэл дээр). Олон улсын геологийн ХХХХ чуулганы илтгэлийн хураангуйд. Япон, Киото, 1992, 279 /1/ х
18. Монголын нутаг дэвсгэрийн геодинамикийн хөгжлийн түүх(англи хэл дээр). Олон улсын геологийн ХХХХ чуулганы илтгэлийн хураангуйд. Хятад, Бээжин, 1996, 21 /1/ х
19. Монголын байгалийн атираат бүсүүд (англи хэл дээр). Mongolian geoscientist, 1998, №10.68 /1/ х
20. Терриген бүсэнд боржин-метаморф үе үүсэх тухай (Заг-Хараагийн бүсийн жишээн дээр) (англи хэл дээр). Мөн сэтгүүлд 69 /1/ х
21. Монголын террейний ба аккрецийн тектоник (англи хэл дээр). Mongolian geoscientist, 1999, 14, 5-10 /6/ х (О.Төмөртоогоо, Г.Бадарч, Д.Оролмаа)
22. Монгол Алтайн дүүргийн террейн (англи хэл дээр). Мөн сэтгүүлд 16-19 /4/ х (Г.Дэжидмаа)
23. Монголын физик-газарзүйн мужлалын асуудалд. "Геологи ба байгаль орчин" номонд. Улаанбаатар, 2000, 9-12 (4) х

4. РЕДАКТОРЛАХАД БА ЗОХИОХОД ОРОЛЦСОН ЗУРГУУД

1. Зүүн-Өмнөд Сибир ба Монголын хойд хэсгийн геологийн зураг. ЗХУ, Ленинград, ГУГиК, 1980 (Редакцийн гишүүн)
2. Монголын тектоникийн зураг (сургалтын) 1:2500000. Монгол, ГЗГазар, 1985 (Зохиогч)
3. Умард Монголын геологийн зураг 1:500000 Монгол, ГЗГ, 1987 (Оролцогч)
4. Хөвсгөлийн савын геологийн зураг (тайлбар бичгийн хамт) 1:1000000. ЗХУ, Москва, ГУГиК. Хөвсгөлийн нуурын атлас-д 1989 (Зохиогч)
5. Хөвсгөлийн савын тектоникийн зураг (тайлбар бичгийн хамт) 1:1000000. Мөн атласанд (Зохиогч)

6. Хөвсгөлийн савын ашигт малтмалын зураг(тайлбар бичгийн хамт) 1:1000000. Мөн атласанд (Зохиогч)
7. Төв ба Дорнод Монголын геологийн зураг 1:500000. (О.Төмөртоогоо) Монгол. Улаанбаатар. Геомэдээлэлийн төв, 1990 (Ерөнхий редактор)
8. Дорнодын эдийн засгийн дүүргийн геологи, ашигт малтмалын зураг (тайлбар бичгийн хамт) 1:500000. Мөн төвд, 1991 (Оролцогч редактор)
9. Монголын геологийн зураг 1:1000000. Мөн төвд, 1993 (Ерөнхий редактор)
10. Монголын стрүктүүр-формацын зураг (тайлбар бичгийн хамт) 1:1000000. Мөн төвд, 1993 (Ерөнхий редактор)
11. Монгол, Хятадын хилийн дагуух зурвасын геологийн зураг (тайлбар бичгийн хамт) 1:1000000. Мөн төвд, 1995 (Ерөнхий редактор)
12. Монгол, Оросын хилийн дагуух зурвасын геологийн зураг 1:1000000. Мөн төвд, 1996 (Ерөнхий редактор)
13. Монголын геологийн зураг (тайлбар бичгийн хамт) 1:1000000. Мөн төвд, 1999 (Оролцогч редактор)

5. ҮЙЛДВЭР-ЭРДЭМ ШИНЖИЛГЭЭНИЙ ТАЙЛАН

1. Хэрлэнгийн их тохойрлын геологийн тогтоц, ашигт малтмал. Улаанбаатар. Геомэдээлэ-лийн төв, 1965 (С.Мормиль, Н.Рягузов нар).
2. Төв Монголын геологийн тогтоц. Мөн төвд, 1967 (Л.Зоненшайн нар)
3. Эрдэнэт-Мөрөнгийн ирээдүйн төмөр замын дагуух бүсийн геологи, ашигт малтмал. Мөн төвд, 1985 (Ц.Махбадар нар)
4. Монголын тектоник ба минерагени. Мөн төвд, 1999 (Г.Бадарч)

6. ЭРДЭМ ШИНЖИЛГЭЭ- СУРТАЛЧИЛГААНЫ НИЙТЛЭЛ

1. Эх орныхоо эрдэс баялагыг нээцгээе (товхимол). Улсын хэвлэх үйлдвэр 1969, 48 х
2. Домгийн мөрөөр (товхимол). Улсын хэвлэх үйлдвэр, 1983, 100 х
3. Геологич болохыг хүсвэл (товхимол). Улсын хэвлэх үйлдвэр, 1989, 120х (Д.Доржготов)
4. Танин мэдэхүйн ач холбогдолтой төрөл бүрийн өгүүлэл 17-г Монгол, Орос, Польшийн сонин сэтгүүлд хэвлэгдсэн.

Тайлбар: хамтран зохиогчийг хаалтанд бичив.